

A FORGATTYÚS HAJTÓMŰ CSAVARÓLENGÉS- CSILLAPÍTÁSÁNAK NÉHÁNY LEHETŐSÉGE

A szerző a cikkben a forgattyús hajtómű csavaró lengés- csillapításának néhány lehetséges megoldásával foglalkozik.

METHODS OF DAMPING THE CIRCULAR ENGINES SORT SWINGING

The writer of this article of methods of damping the sort swinging in the circular engine.

1. Bevezetés

A tüzelőanyag elégetésekor keletkezett hőenergiát a dugattyús belsőégésű motorok a forgattyús hajtómű segítségével alakítják át forgó mozgás mellett kifejtett forgatónyomatékká. A forgattyús hajtómű részei: a szerelt dugattyú, a hajtórúd, a forgattyútengely és a lendítőkerék.

A motor működése során a forgattyús hajtóművet váltakozó mechanikai igénybevételek terhelik, melyek a forgattyútengely anyagát fárasztják. Ezek a mechanikai igénybevételek a periodikusan ható gáz- és tömegezőből származnak.

A forgattyútengely fő igénybevételei lehetnek:

- hajlító igénybevétel,
- csavaró igénybevétel.

A gáz- és tömegezőkön kívül többlet igénybevétel származik még a lendítőkerék pörgettyűhatásából származó nyomatékból is.

A forgattyútengely biztonságnövelésére több megoldás ismeretes (keményített réteg alkalmazása, átmeneti sugár növelése, erővonalak elterelése), melyeket többnyire kombináltan alkalmaznak, de ezen megoldások mellett célszerű kiemelten foglalkozni a csavaró lengések csillapításával is.

A forgattyútengelyben csavaró lengéseket keltenek az egyes hengerekben végbemenő, lökésszerű égési folyamatok. Ha ezek adott fordulatszámokon, a forgattyútengely saját rezgéseinek ritmusában lépnek fel, akkor a kritikus fordulatszámokon a nagy rezgés következtében a forgattyútengely eltörhet. Ezt a hatást lehet csökkenteni a forgattyútengely lengéscsillapító elemeivel.

2. Forgattyús hajtómű csavaró lengés-csillapítása

A lengéscsillapítót a tengelykapcsolóval (lendítőkerékkel) építjük egybe (két tömegű lendítőkerék), vagy a forgattyútengely szabad végére szereljük.

A forgattyútengely szabad végére szerelt lengéscsillapító típusok:

- szilikonos lengéscsillapító,
- folyadékös lengéscsillapító,
- száraz súrlódásos lengéscsillapító,
- gumis lengéscsillapító.

A legegyszerűbb szerkezete a szilikonos lengéscsillapítónak van (1.a. ábra), ahol egy zárt térben szabadon forgó gyűrű alakú tömeg van, amit vékony szilikonolaj réteg vesz körül. A torziós lengésben levő forgattyútengely a csillapító tömeget mindig csak folyadéksúrlódással tudja magával vinni, ez pedig lemaradva követi a forgattyútengelyt. A lengési energiát emésztí a súrlódás legyőzése.

A folyadékös lengéscsillapító csillapítógyűrűjén kapaszkodólapátok vannak, hogy a folyadéksúrlódás nagyobb legyen (1.b. ábra). Amennyiben ezek a lapátok a forgattyútengelyre szerelt kapaszkodólapátok közé nyúlnak be, akkor a csillapító tömeg kitérése korlátozott.

1. ábra Szilikonos és folyadékös csavarólengés-csillapító

Száraz súrlódásos lengéscsillapítónál (1.c. ábra) a csillapító tömeget száraz súrlódással viszi magával a forgattyútengely. A csillapító tömeg kisebb lengésgyorsulásokkor "beragad", együtt leng a forgattyútengellyel, és csak meghatározott fordulatszám fölött válik le.

A gumis lengéscsillapító a szilikonos és a száraz súrlódásos lengéscsillapító tulajdonságait részben egyesíti magában, de saját maga is önálló lengőrendszer, amit a 2. ábrán mutatok be.

A lengéscsillapító csillapítóelemei gumielemekek közvetítésével kapcsolódnak a hajtótárcsához. A hajtótárcsa a forgattyútengellyel mindig együtt forog, így amikor a forgattyútengelyben csavaró lengések keletkeznek, akkor a csillapító tömegek tehetetlensége csillapítja ezeket, miközben a gumielemekek rugalmasan deformálódnak.

2. ábra Gumis csavarólengés-csillapító

A kéttömegű lendítőkerékben a lendítőtömeg két részből áll, a primer lendítőtömegeből (forgattyús hajtás, primer lendítőkerék) és a szekunder lendítőtömegeből (szekunder lendítőkerék, tengelykapcsoló), a szerkezet vázlata a 3. ábrán látható.

3. ábra Kéttömegű lendítőkerék rendszer

A két lendítőtömeget a csavaró lengéseket csillapító elem kapcsolja össze, amely által a tengelykapcsolóban torziós csillapítótag nélküli tengelykapcsoló-tárcsa használható. A kéttömegű lendítőkerék rendszer szerkezeti kialakítása a 4. ábrán látható.

Kéttömegű lendítőkerék rendszer alkalmazásával a nyomatékváltó és hajtásrendszer frekvenciái lényegesen kisebbek a motorból kiinduló rezgések frekvenciáinál. Ezáltal elkerülhetők a zavaró zajok, a nyomatékváltó zörgését és a kocsiszekrény dübörgését előidéző rezonanciák.

Az erőfolyam útja: forgattyútengely primer lendítőkerék külső csillapító belső csillapító tengelykapcsoló tárcsa nyomatékváltó bemeneti tengelye.

Előnyök:

- a nyomatékváltó- és kocsiszekrényzajok csökkentése,
- a hajtóműegységek kisebb igénybevétele,
- a szinkronizálórendszer kisebb kopása,
- a tengelykapcsoló-tárcsában nincs szükség torziós lengéscsillapítóra.

4. ábra Kéttömegű lendítőkerék rendszer szerkezeti kialakítása

A lengéscsillapítók a már kialakulóban levő lengéseket csillapítják, azáltal hogy energiát emésztnek fel, ezt az energiát a motortól veszik el. Gazdaságosabb eljárás, ha a lengés kialakulását akadályozzuk meg, ezt megtehetjük lengésfojtó segítségével (5. ábra). Az ingás lengésfojtó széles frekvenciatartományban képes megakadályozni a lengések kialakulását.

5. ábra Lengésfojtó

3. Összefoglalás

A motor működéséből adódó csavaró lengések csökkentése fontos feladat, mind a szerkezeti elemek élettartam növelése, mind a zajhatás csökkentése miatt. Nem elegendő megoldás a forgattyús hajtómű szilárdságának növelése az alkatrészek túlméretezésével, mert ezáltal a tömeg-kiegyensúlyozatlanság nagymértékben leromlik. Csak azok a megoldások jöhetnek számításba, melyek nem növelik lényegesen a forgattyús hajtómű tömegét, de kellő nagyságban csökkentik a csavaró lengéseket. Ezért is tartom fontosnak valamely ismertett megoldás alkalmazását, és további korszerű rendszerek kifejlesztését.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Dr. Dezsényi György - Dr. Emőd István - Dr. Finichiu Líviu: Belsőégésű motorok tervezése és vizsgálata (Tankönyvkiadó, Budapest 1992).
- Dr. Vas Attila - Belsőégésű motorok az autó -és traktortechnikában (Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest 1997).
- Bohner - Gscheidle - Leyer - Pichler - Saier - Schmidt - Siegmayer - Zwickel: Gépjárműszerkezetek (Műszaki Könyvkiadó, Budapest 1994).
- Dr. Lévai Zoltán: Gépjárművek szerkezetana (Tankönyvkiadó, Budapest 1978).
- Wilfried Staudt: Gépjárműtechnika ("Omár" Könyvkiadó, Székesfehérvár 1988).